

Prawa wyłączne

WIEDZA W PIGUŁCE

Prawa wyłączne to ogólna nazwa różnych typów monopolu uprawniającego do produkcji, dystrybucji bądź korzystania z określonych produktów, nazw lub pomysłów.

Najważniejsze typy praw wyłącznych to:

- prawa autorskie
- patenty
- znaki towarowe

Prawa wyłączne wyznaczają zakres uprawnień i obowiązków producentów, twórców i wynalazców, ale także określają prawa użytkowników tych utworów i produktów.

Prawa wyłączne, jak każdy monopol, chronią interes określonej grupy osób bądź gałęzi przemysłu przed konkurencją. Bardzo często ochrona taka jest korzystna dla nas wszystkich. Często jednak prawa wyłączne, szczególnie patenty i prawa autorskie, służą firmom do ograniczania innym dostępu do rynku lub zakazu produkcji określonych towarów. Ogranicza to naszą swobodę wyboru najlepszego i najtańszego produktu, ogranicza konkurencję i wpływa na wzrost cen.

Prawa wyłączne regulowane są dwoma aktami prawnymi: **Ustawą o prawie autorskim i prawach pokrewnych** oraz ustawą **Prawo własności przemysłowej**. Ich zakres, czas trwania, sposób działania i wpływ na nasze życie jest bardzo zróżnicowany, dlatego bardzo trudno jest mówić ogólnie o prawach wyłącznych. Najlepiej jest osobno analizować prawa autorskie, znaki towarowe i patenty.

Patenty i znaki towarowe — w przeciwieństwie do praw autorskich — nie obowiązują automatycznie. Żeby uzyskać patent lub ochronę znaku towarowego, trzeba zgłosić taką potrzebę do Urzędu Patentowego.

W Urzędzie Patentowym można zarejestrować znak towarowy i patent.

Znak towarowy to niepowtarzalny element (np. nazwa, logo, symbol, melodia) jednoznacznie identyfikujący produkt. Oznacza się go symbolami ® (zarejestrowany w urzędzie) lub ™ (niezarejestrowany, używany przez firmę). Ochronę znaków towarowych przyznaje się na lat 10, ale można ją bez ograniczeń przedłużać. Znak towarowy to jedno z podstawowych narzędzi promocji.

Patent jest prawem wyłącznym udzielanym na wynalazki. Patent przyznaje się na okres maksymalnie 20 lat bez możliwości przedłużenia. Pozwala na korzystanie z wynalazku w sposób zarobkowy lub zawodowy, decydowanie o jego stosowaniu i produkcji. Nie wszystkie wynalazki mogą być objęte patentem — muszą one być faktycznie zupełnie nowe i innowacyjne, co sprawdzają urzędnicy przy rejestracji.

ZADANIA SPRAWDZAJĄCE

Zadanie 1.

1. Przyporządkuj poniższe rzeczy do kategorii:

Kategorie:

- patenty

- znaki towarowe
- bez kategorii

rzeczy:

Elementy do przyporządkowania:

- funkcja powiększania dokumentów poprzez stuknięcie w ekran dotykowy (ang. **tap to enlarge**)
- mysz komputerowa w kształcie kota
- nazwisko Niemen
- logo Spółem
- koło
- baza przepisów kulinarnych, sortująca czynności potrzebne do wykonania kilku dań na raz
- godło Związku Radzieckiego
- kształt butelki Coca-Coli
- maszyna do recyklingu telefonów komórkowych
- wyrażenie „Jaka to melodia”
- ryk lwa w reklamie wytwórni filmowej
- flaga Polski
- łyżka do spaghetti ze specjalnymi nacięciami

SŁOWNICZEK

- **rozpowszechniać**: czynić coś ogólnie znanym. Decyzja o pierwszym rozpowszechnieniu utworu jest jednym z osobistych praw autora. Rozpowszechnienie utworu może polegać na udostępnieniu utworu w internecie, przekazaniu rękopisu wydawnictwu lub wykonaniu utworu.
- **znak towarowy**: oznaczenie graficzne, w szczególności wyraz, rysunek, ornament, kompozycja kolorystyczna, forma przestrzenna, w tym forma towaru lub opakowania, a także melodia lub inny sygnał dźwiękowy, które pozwala na odróżnienie towarów jednego przedsiębiorstwa od towarów innego przedsiębiorstwa.
- **patent**: prawo wyłączne udzielane przez Urząd Patentowy na wynalazek, który jest nowy, posiada poziom wynalazczy i nadaje się do przemysłowego stosowania.
- **majątkowe prawa autorskie**: prawo twórcy do korzystania z utworu i rozporządzania nim. Jest to prawo zbywalne, co oznacza, że twórca może przenieść je na inne osoby lub udzielić zezwolenia na korzystanie z utworu (za wynagrodzeniem lub bez). Trwanie majątkowych praw autorskich jest ograniczone w czasie (70 lat po śmierci autora).
- **osobiste prawa autorskie**: prawa niezbywalne chroniące więź twórcy z utworem. Jest to prawo do m.in. oznaczenia utworu swoim nazwiskiem lub pseudonimem, decydowania o tym w jaki sposób jest po raz pierwszy rozpowszechniony, wykorzystywany i jakie zmiany mogą zostać wprowadzone w jego formie lub treści. Osobiste prawa autorskie trwają wiecznie i nie można ich przekazać na rzecz innych osób.

Tekst: Jarosław Lipszyc, Joanna Ruta Baranowska, scenariusz: Weronika Paszewska, konsultacja merytoryczna: Jarosław Lipszyc. Materiał pochodzi z serwisu edukacjamedialna.edu.pl prowadzonego przez [Fundację Nowoczesna Polska](#).

Udostępniono na licencji [Creative Commons Uznanie autorstwa - Na tych samych warunkach 3.0](#).

Źródło: <http://edukacjamedialna.edu.pl/lekcje/prawa-wylaczne/>.

Publikacja dofinansowana ze środków Trust for Civil Society in Central and Eastern Europe.

Podstawa programowa:

Informatyka, IV poziom edukacyjny

Cele kształcenia

I. Bezpieczne posługiwanie się komputerem i jego oprogramowaniem, wykorzystanie sieci komputerowej; komunikowanie się za pomocą komputera i technologii informacyjno-komunikacyjnych.

Nowa podstawa programowa:

Język polski, liceum i technikum

Treści nauczania

porządkuje informacje w problemowe całości poprzez ich wartościowanie; syntetyzuje poznawane treści wokół problemu, tematu, zagadnienia oraz wykorzystuje je w swoich wypowiedziach.

gromadzi i przetwarza informacje, sporządza bazę danych.

Etyka, liceum i technikum

Treści nauczania

podaje przykłady właściwego i niewłaściwego wykorzystywania nowych technologii, w szczególności technologii informatycznych.

jest świadomy, że postęp cywilizacyjny dokonuje się dzięki wiedzy; wyjaśnia, dlaczego wiedza jest dobrem (wartością).

Informatyka, liceum i technikum

Treści nauczania

postępuje zgodnie z zasadami netykiety oraz regulacjami prawnymi dotyczącymi: ochrony danych osobowych, ochrony informacji oraz prawa autorskiego i ochrony własności intelektualnej w dostępie do informacji; jest świadomy konsekwencji łamania tych zasad.

respektuje obowiązujące prawo i normy etyczne dotyczące korzystania i rozpowszechniania oprogramowania komputerowego, aplikacji cudzych i własnych oraz dokumentów elektronicznych.

opisuje szkody, jakie mogą spowodować działania pirackie w sieci, w odniesieniu do indywidualnych osób, wybranych instytucji i całego społeczeństwa.